

судового процесу – заочний судовий розгляд; види покарань у разі оголошення особи поза законом. Зокрема, «особи, які відмовилися повернутися до Союзу РСР, оголошуються поза законом. Оголошення поза законом тягне за собою: конфіскацію всього майна засудженого; розстріл засудженого через 24 години після встановлення особи засудженого; всі схожі справи розглядаються Верховним Судом СРСР в заочному порядку; імена оголошені поза законом підлягають повідомленню всім виконавчим комітетам Рад і органам ОГПУ (НКВС)».

Таким чином, можна зробити висновок, що інститут оголошення поза законом і судовий розгляд за відсутності підсудного є різними по своїй суті. Зокрема, 1) оголошення поза законом є видом покарання; 2) оголошення поза особи законом фактично трансформувалося в підставу для заочного судового розгляду кримінальних справ; 3) судовий розгляд справи за відсутності підсудного є однією із форм кримінального судочинства.

Література

1. Великий юридичний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://jurisprudence.academic.ru/4229/объявление_вне_закона
2. Енциклопедія права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
3. Казаков О.О. Заочное судебное разбирательство уголовных дел: дис. ... канд. юрид. наук. – Екатеринбург, 2009. – 280 с.
4. Фойницький І.Я. Курс уголовного судопроизводства в 2-х томах. Т. 2. – СПб: Альфа, 1996.
5. Військовий Статут Петра 1 / Електронна бібліотека. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hist.msu.ru/ER/Text/articul.htm>
6. Постановление Президиума Об объявлении вне закона должностных лиц - граждан Союза ССР за границей, перебежавших в лагерь врагов рабочего класса и крестьянства и отказывающихся вернуться в Союз ССР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/360904>

УДК 343.21(043.2)

Плисюк Н. М., к.ю.н., доцент,
Хмельницький університет управління та права,
м. Хмельницький, Україна

ПРАВО НА САМООБОРОНУ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ОКРЕМИХ ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ

У кримінальному законодавстві зарубіжних держав регламентація обставин, що виключають злочинність діяння, має істотні відмінності, які стосуються не тільки назв і місця даних обставин у системі кримінальних

кодексів, але і їх переліку, видів, умов і підстав правомірності. Разом з тим визнання права на необхідну оборону від загрожуючої небезпеки властиве більшості кримінальних законодавчих систем сучасного світу.

У американському кримінальному праві необхідна оборона, як правило, поділяється на три види, а саме: 1) на самооборону; 2) захист іншої особи і 3) захист майна, включаючи житло.

У Англії, відповідно до ст. 3 Закону про кримінальну юстицію 1967 року «особа може застосувати «розумну силу» для попередження здійснення іншими особами злочину або для проведення законного арешту злочинця або підозрюваного» [1, с. 73].

Отже, у державах англо-саксонської системи: а) право на захист обмежується лише захистом свого життя і здоров'я, життя і здоров'я інших осіб та власності; б) залежно від об'єкта захисту (себе, іншої особи чи власності) різними є критерії оцінки правомірності дій того, хто захищається; в) визначальним критерієм є оціночне поняття «розумної сили».

Практично всі КК європейських держав містять норми про необхідну оборону та перевищення її меж. У той же час спеціальні норми про відповідальність за заподіяння шкоди при перевищенні меж необхідної оборони в більшості держав відсутні. Питання про відповідальність вирішується, виходячи із загальних правил, – відповідальність настає як за звичайне вбивство, а в окремих державах ураховується чи може враховуватись як обставина, що пом'якшує покарання.

У Кримінальному кодексі Франції інститут правомірного захисту встановлений у ст. 122-5, де закріплено: «Не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка за наявності необґрунтованого посягання відносно неї самої або іншої особи здійснює в той же самий час яку-небудь дію, викликану необхідністю правомірного захисту самої себе або іншої особи, за винятком випадків явної невідповідності між використовуваними засобами захисту і тяжкістю посягання» [2]. Н.Є. Крилова, на основі аналізу судової практики та позицій французьких правників з даного питання, доповнює наведений перелік третьою умовою правомірності щодо посягання – воно повинне бути незаконним, кримінально-протиправним [3, с. 58]. А.Ф. Сальваж доповнює наведений перелік ознакою, що питання про правомірність оборони постає лише у випадку умисного діяння особи, яка обороняється, оскільки поняття оборони за своєю суттю несумісне з поняттям необережності

Правовому регулюванню інституту необхідної оборони в Німеччині присвячена гл. 4 розділу II Загальної частини Кримінального кодексу ФРН (§ 32–35). Визнання необхідної оборони підставою, що виключає відповідальність, ґрунтується на принципі так званого «переважаючого інтересу». У стані необхідної оборони особа, що виконує склад злочинного діяння, повинна переслідувати мету дотримання

переважаючих інтересів. Ними можуть бути як власні інтереси особи, так і інтереси третіх осіб [1, с. 75].

Кримінальний кодекс Болгарії визнає необхідну оборону, затримання особи, яка вчинила злочин та відносить до діянь, які не є суспільно небезпечними. Серед видів заподіяння смерті через необережність у КК Болгарії виділяється вбивство, вчинене внаслідок умисно заподіяних тілесних ушкоджень, у т.ч. у стані сильного душевного хвилювання або при перевищенні меж необхідної оборони (ст. 124) [4].

Згідно зі ст. 412 КК Бельгії необхідна оборона є можливою у разі проникнення особи у житло чи прибудови, якщо той, хто заподіяв шкоду, міг припустити можливість нападу (ст. 412), але у цьому разі не визнається обставиною, що виключає злочинність діяння, а належить до так званих вибачальних посягань: допускається лише зниження покарання [5].

У Кримінальному кодексі Іспанії 1995 року «підставам звільнення від кримінальної відповідальності» присвячений окремий розділ. Так, у ст. 21 Кримінального кодексу Іспанії містяться положення, що стосуються необхідної оборони: «не підлягає кримінальній відповідальності той, хто діяв в захист власної особи або прав, а також у захист особи або прав іншої особи» [6].

Узагальнюючи вищевикладене, можемо зробити наступні висновки. У всіх проаналізованих правових системах існує система обставин, при яких настання кримінальної відповідальності виключається, що більш менш склалася. Не зважаючи на відмінності в термінології і особливостях регламентації таких обставин, основу даної системи складає все ж таки необхідна оборона. Затримання особи, яка вчинила злочин, у законодавстві держав Західної Європи та США окремо, як правило, не регламентовано. Для держав Західної Європи і США характерна відсутність спеціальної норми про відповідальність за перевищення меж необхідної оборони. Відповідальність за наявності підстав настає на загальних засадах, хоча суд, як правило наділений повноваженнями щодо її пом'якшення. Натомість у країнах пострадянського простору відповідальність за такі діяння передбачена в окремій статті як за «привілейований» вид злочину. Регламентація інституту необхідної оборони в державах Західної Європи та США здійснена достатньо ретельно, ураховані традиції і особливості національного законодавства. Як правило, зарубіжні європейські кодекси містять спеціальні вказівки на ті випадки, коли особа, яка обороняється, має право на заподіяння будь-якої шкоди нападнику і коли вона має право оборонятися, не заподіюючи тому, хто посягає, смерті. У законодавстві розвинутих європейських держав право необхідної оборони, як правило, обмежується: самообороною; захистом іншої особи та захистом майна, включаючи житло, а заподіяння смерті посягаючому дозволяється лише при захисті

від загрози життю та здоров'ю. У законодавстві окремих європейських держав провокація посягання виключає право на необхідну оборону.

Література

1. Классен А.Н. Зарубежное законодательство о необходимой обороне / А.Н. Классен, М.А. Якуньков // Вестник УрГУ. – 2007. – № 4. – С. 73–77.
2. Уголовный кодекс Франции / науч. ред. Л.В. Головкин, Н.Е. Крылова. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. – 650 с.
3. Малиновский А.А. Уголовное право зарубежных государств / А.А. Малиновский. – М.: Новый Юрист, 1998. – С. 58–78.
4. Уголовный кодекс Республики Болгария / науч. ред. А.И. Лукашов. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 298 с.
5. Уголовный кодекс Бельгии / науч. ред. Н.И. Мацнев. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. – 561 с.
6. Уголовный кодекс Испании / науч. ред. Н.Ф. Кузнецова, Ф.М. Решетников. – М.: Зерцало, 1998. – 218 с.

УДК 343(043.2)

Поляков В. М., аспірант,
Національний університет «Одеська юридична академія»,
м. Одеса, Україна

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ

Поряд з конфіскацією майна було введено спеціальну конфіскацію, як інший захід кримінально-правового характеру. Наявність таких змін спонукає до переосмислення спеціальної конфіскації у кримінальному праві України. Більше того застосування спеціальної конфіскації майна містить у собі ряд проблемних аспектів. У зв'язку з чим, І.М. Горбачова виправдано звертає увагу на те, що в численних змінах до норм КК України, що регулюють підстави застосування спеціальної конфіскації, простежується певна непослідовність та нерозуміння її правової природи [1, с. 130].

Відразу після внесення змін до КК України щодо спеціальної конфіскації, у науковій доктрині не було єдності думок з приводу правової природи розглядуваного заходу. Розмірковуючи про правову природу спеціальної конфіскації, слід погодитися з Н.А. Мирошніченко, яка свого часу зазначала, що спеціальна конфіскація за своєю природою відрізняється від конфіскації майна, і тому в санкціях статей Особливої частини КК України може бути зазначена лише конфіскація як додатковий вид покарання, а не спеціальна конфіскація, яка не є покаранням [2, с. 179].